

DENG XIAOPING EN CHRIS PATTEN; DE STRIJD OM DE TERUGGAVE VAN HONG KONG

Over de invloed van de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten op het herenigingsproces van Hong Kong met China tussen 1982 en 1997

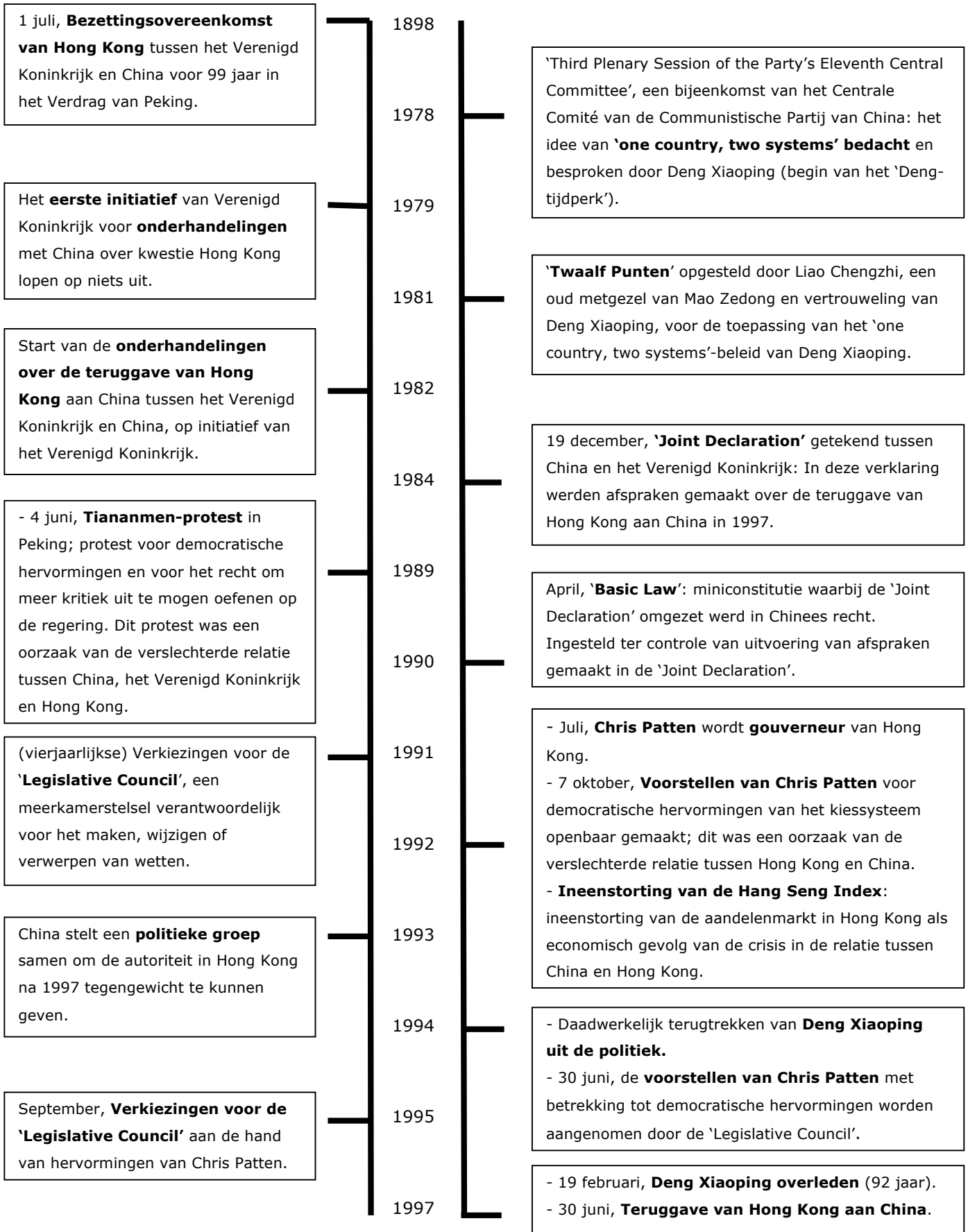
Myrthe van der Stelt, 3337901
Gruttostraat 8
3582 TH Utrecht
M.J.vanderStelt@students.uu.nl

OS III De Opkomst van Azië
Docent: dr. Y. Kleistra
28 juni 2011

Inhoudsopgave

<u>Tijdljn</u>	3
<u>1. Inleiding</u>	4
1.1 Hoofdpersonen	6
<u>2. Invloed beleidsplannen Deng Xiaoping</u>	7
2.1 Drijfveer achter beleidsplannen	7
2.2 Inhoud beleidsplannen	8
- 'One country, two systems'	9
2.3 Reactie van het Verenigd Koninkrijk	11
<u>3. Invloed beleidsplannen Chris Patten</u>	14
3.1 Motivatie voor beleidsplannen	14
3.2 Inhoud beleidsplannen	15
3.3 Reactie op de 'voorstellen'	16
- Verenigd Koninkrijk	16
- China	16
<u>4. Rol relatie tussen China en Hong Kong</u>	20
4.1 Invloedrijke gebeurtenissen	24
- Tiananmen-protest 1989	24
- Voorstellen Chris Patten oktober 1992	25
<u>5. Conclusie</u>	26
Bibliografie	29

Tijdslijn

1. Inleiding

"By following the concept of 'one country, two systems', you don't swallow me up nor I You".

- Deng Xiaoping -¹

Een uitspraak van Deng Xiaoping die op de hereniging van Hong Kong met het Chinese vaste land van toepassing was. Deze hereniging heeft een grote rol gespeeld in de geschiedenis van Hong Kong, maar ook in die van het Verenigd Koninkrijk dat met deze teruggave de soevereiniteit over haar kolonie verloor.

Onderhandelingen over deze teruggave begonnen in 1982 met het gemeenschappelijke doel van China en het Verenigd Koninkrijk om de stabiliteit en vooruitgang in Hong Kong te waarborgen. Aan de onderhandelingen over de teruggave van Hong Kong aan het Chinese vasteland ging een lange geschiedenis van koloniale overheersing vooraf. Het Verenigd Koninkrijk kreeg Hong Kong Eiland in levenslang bezit als uitkomst van het (handels)Verdrag van Nanking in 1842. Het territorium, dat bekend staat als de 'New Territories', werd aan het Verenigd Koninkrijk geleend, voor een duur van 99 jaar, wat vastgelegd werd in het tweede Verdrag van Peking op 1 juli 1898.² Deze bezettingsovereenkomst zou 99 jaar later, op 30 juni 1997, komen te vervallen.

Al in 1979 werd het eerste initiatief genomen door het Verenigd Koninkrijk om met China over de kwestie te praten.³ De daadwerkelijke officiële onderhandelingen over de teruggave van Hong Kong aan China in 1997 vonden voor het eerst plaats in 1982 in Peking. Het initiatief hiervoor kwam vanuit het Verenigd Koninkrijk met het oog op het aflopen van de bezettingsovereenkomst. Hierbij kan opgemerkt worden dat China in eerste instantie de noodzaak voor deze onderhandelen niet erkende. Deze houding kwam voort uit de Chinese gedachte dat het uitoefenen van de soevereiniteit over Hong Kong door China hervat zou worden wanneer daar de tijd rijp voor was. Tot die tijd zouden de betrokkenen, naar de mening van China, zich hier geen zorgen over moeten maken. De uitkomst van deze onderhandelingen had de vorm van de Chinees-Britse 'Joint Declaration on the Question of Hong Kong'. Dit verdrag werd door beide zijden erkend als een internationaal verdrag en stond geregistreerd onder artikel 102 van het Verdrag van de Verenigde Naties.⁴ Deze 'Joint Declaration' heeft sinds haar ontstaan gediend als een raamwerk voor de politieke evolutie van Hong Kong. Met deze verklaring brak er echter ook een roerig herenigingsproces aan richting de teruggave van Hong Kong in 1997.

Gezien de grote rol die de teruggave van Hong Kong aan China gespeeld heeft in de geschiedenis van China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk zijn er veel studies verschenen over deze hereniging. Er is in deze studies echter nog maar weinig aandacht besteed aan de vraag in welke mate de beleidsplannen van Deng Xiaoping, China's grote leider na Mao Zedong, en Chris Patten, de laatste gouverneur van Hong Kong, daadwerkelijk hun eigen stempel gedrukt hebben op

¹ D. Xiaoping, 'An idea for the peaceful reunification of the Chinese mainland and Taiwan', 26 juni 1983, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 27.

² M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 248.

³ *Ibidem*, 248.

⁴ J. Hanratty, 'Hong Kong in transaction; the prospects', *Asian Affairs* 29 (oktober 1998) 260.

het herenigingsproces van Hong Kong met China tussen 1982 en 1997. Het onderzoek in deze scriptie zal gedaan worden in het kader van de hoofdvraag 'In hoeverre hebben de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten het herenigingsproces van Hong Kong met China tussen 1982 en 1997 beïnvloed?'.

Het beginpunt 1982 is hierbij bewust gekozen omdat dit het jaar was waarin de eerste officiële onderhandelingen plaatsvonden tussen het Verenigd Koninkrijk en China over de teruggave van Hong Kong aan de Volksrepubliek China in 1997. Dit jaar waarin de teruggave van Hong Kong plaats vond, is dan ook als einddatum van de analyse genomen. De focus in deze scriptie ligt op de tussenliggende periode.

Er zal in de scriptie onderzoek gedaan worden naar deze periode aan de hand van de deelvraag 'In hoeverre hebben de beleidsplannen van Deng Xiaoping met betrekking tot de teruggave van Hong Kong aan China een eigen stempel gedrukt op het herenigingsproces van Hong Kong met China in de periode naar de teruggave in 1997 toe?'.

Eenzelfde onderzoek, om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag, zal gedaan worden met behulp van de tweede deelvraag 'In hoeverre hebben de beleidsplannen van Chris Patten met betrekking tot de teruggave van Hong Kong aan China een eigen stempel gedrukt op het herenigingsproces van Hong Kong met China tot en met de teruggave in 1997?'.

Om af te kunnen wegen in hoeverre de beleidsplannen van zowel Deng Xiaoping als Chris Patten hun eigen stempel drukten op het herenigingsproces, wordt ook de rol van de relatie tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk bekeken in de aanloop naar de teruggave van Hong Kong. Dit zal gedaan worden aan de hand van de deelvraag 'Welke rol speelde de relatie tussen China en Hong Kong bij het uitvoeren van de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten?'. In de conclusie zullen voorgaande drie deelvragen kritisch bekeken worden waarna een weloverwogen slotsom volgt.

Er is bij de analyse van de drie genoemde aspecten uitgegaan van een politieke benadering van het herenigingsproces. De keuze voor een politieke benadering, in plaats van bijvoorbeeld een economische benadering, is onder andere gebaseerd op de woorden van Deng Xiaoping zelf; '*I am a layman in the field of economics. I have made a few remarks on the subject, but from a political point of view*'.⁵ Ook gaf Deng Xiaoping in een interview aan dat hij maar weinig verstand had van de details of de uitvoer van de economische hervormingen die hij in China doorgevoerd had.⁶

De politieke beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten hebben ook economische gevolgen gehad, maar hier zal gezien de beperkte omvang van deze scriptie weinig aandacht aan besteed worden.

Er bestaat een discussie over de term onafhankelijkheid in relatie tot Hong Kong. Deze term zou in de situatie van Hong Kong niet helemaal correct zijn omdat Hong Kong sinds de hereniging met het Chinese 'moederland' in 1997 onder de soevereiniteit van China is komen te vallen. Hong Kong werd na de teruggave een 'speciale administratieve regio' van China, ofwel de 'Hong Kong Special Administration Region'. Hong Kong is wel onafhankelijk geworden van het Verenigd Koninkrijk, maar de mate van autonomie na 1997 werd beperkt door de 'Joint

⁵ D. Xiaoping, 'Our magnificent goal and basic policies', 6 oktober 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 56.

⁶ *Ibidem*, 56.

Declaration'. Complete autonomie van Hong Kong zou namelijk leiden tot twee China's in plaats van het beoogde één.⁷

Bovendien spreekt Deng Xiaoping in zijn *'Selected Works'* van 'reunification', wat als belangrijk argument aangedragen kan worden om in deze scriptie te spreken van hereniging in plaats van onafhankelijkheid. Voor de duidelijkheid is er in deze scriptie voor gekozen om de term onafhankelijkheid te mijden en te kiezen voor termen als 'teruggave' of 'hereniging'.

De meest primaire bronnen die voor deze scriptie geanalyseerd zijn, zijn het boek *'East and West; the last governor on power, freedom and the future'* van Chris Patten zelf en de werken (speeches and writings) van Deng Xiaoping in *'the Selected Works by Deng Xiaoping vol. III'*.

Hierbij moet in het achterhoofd gehouden worden dat de teksten in dit werk van Deng Xiaoping geselecteerd zijn binnen de politieke context van die tijd (rond 1993), waarbij enige mate van politieke censuur niet ongewoon was.⁸ Daarnaast zijn verschillende secundaire werken gebruikt voor het onderzoek.

Als opstap tot van de kwestie van Hong Kong zullen eerst de hoofdpersonen Deng Xiaoping en Chris Patten geïntroduceerd worden.

1.1 Hoofdpersonen

In de kwestie van Hong Kong spelen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk de hoofdrol. Deze scriptie zal zich voornamelijk focussen op de relatie tussen China en Hong Kong maar zal hierbij de rol van het Verenigd Koninkrijk ook in acht nemen. Twee personen hebben bij dit herenigingsproces een grote rol gespeeld; Deng Xiaoping en Chris Patten.

Deng Xiaoping was als opvolger van Mao Zedong de hoogste autoriteit in China. De formele titel 'grote leider' die Deng genoot, evenals Mao had gedaan, werd nadien niet meer uitgedeeld aan Chinese leiders. Deng maakte handig gebruik van de Chinese mystiek over leiderschap. In de imperialistische traditie namen de Chinezen aan dat er altijd één superieur figuur was met verantwoordelijkheid, op wat voor manier dan ook, voor alles wat er in het land en zelfs in de natuur gebeurde.⁹ Deng Xiaoping gedroeg zich dan ook als een conventioneel Chinees politiek leider. De stille benadering van het leiderschap die hierbij hoorde, was gelijk aan belangrijke normen in de traditionele Chinese politieke cultuur. Deng Xiaoping was hierdoor meer een leider van 'achter de schermen'.¹⁰ Hij is bekend om zijn economische hervormingen waarmee hij China veel welvaart en economische voorspoed bracht en van de lijst van derdewereldlanden af wist te halen.

Een tweede hoofdrolspeler in het teruggaveproces van Hong Kong is Chris Patten. Patten was van 1983 tot 1992 Brits minister van Overzeese Gebieden, waarna hij in 1992 werd aangesteld als de laatste gouverneur van Hong Kong.¹¹ Uit zijn boek *'East and West; the last governor on power, freedom and the future'* kan opgemaakt worden dat hij zich altijd vol overgave ingezet heeft voor de Hong Kong kwestie.

⁷ D. Xiaoping, 'An idea for the peaceful reunification of the Chinese mainland and Taiwan', 26 juni 1983, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 27.

⁸ D. Goodman, *Deng Xiaoping and the Chinese Revolution; a political biography* (Londen 1994) 127.

⁹ D. Shambaugh, *Deng Xiaoping: Portrait of a Chinese Statesman* (Oxford 1995) 14.

¹⁰ Ibidem, 7.

¹¹ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 13.

2. Invloed beleidsplannen Deng Xiaoping

Om een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag in hoeverre de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten het herenigingsproces van Hong Kong met China tussen 1982 en 1997 beïnvloed hebben, is het eerst van belang om te kijken naar de vraag 'in hoeverre hebben de beleidsplannen van Deng Xiaoping met betrekking tot de teruggave van Hong Kong aan China een eigen stempel hebben gedrukt op het herenigingsproces van Hong Kong met China in 1997?'.¹²

Deng Xiaoping speelde een belangrijke leidende rol in de kwestie van Hong Kong. Het was een kwestie waarin hij niet alleen directe controle en bevel had maar ook een persoonlijke interesse aan de dag legde. Hij nam de grote beslissingen en bewerkstelligde ook de keerpunten in de onderhandelingen.¹²

2.1 Drijfveer achter de beleidsplannen

De voornaamste beweegreden van Deng Xiaoping achter zijn beleidsplannen voor de teruggave van Hong Kong was het nationalisme dat hoog op zijn agenda stond.¹³ Deze nationale integriteit was een van Dengs meest fundamentele belangen en zou verwezenlijkt kunnen worden in de hereniging van Hong Kong met het vasteland van China.

Nationalisme verwees, in de ogen van Deng Xiaoping en zijn opvolgers, indirect naar China's positie in de wereldpolitiek. Met het terugkrijgen van de soevereiniteit over Hong Kong streefde Deng Xiaoping naar het uitbreiden van China's regionale en mondiale invloed.¹⁴ Een andere belangrijke drijfveer achter de Chinese motivatie voor de hereniging van Hong Kong met het vasteland van China was Taiwan. Met name de hereniging van Taiwan met het Chinese moederland was een speerpunt.¹⁵ Het beleidsplan dat Deng Xiaoping opgesteld had voor dit beoogde doel staat ook wel bekend als het 'one country, two systems'-beleid. Dit systeem en de internationale aandacht die het kreeg, zal later in deze scriptie uitgebreider aan de orde komen.¹⁶

De teruggave van soevereiniteit over Hong Kong aan China zou ook bijdragen aan de eenheid in de Chinese staat, wat een volgende beweegreden was voor de beleidsplannen van Deng Xiaoping. Dit fenomeen van eenheid heeft al sinds de oudheid een plaats gehad in het Chinese gedachtegoed. Het modern nationalisme heeft dit gevoel bij China's communistische leiders versterkt, vooral toen de roep om communistische ideologie afnam. De nationalistische gevoelens van de Chinese communisten over de teruggave van Hong Kong waren aan de ene kant positief voor het aanzien van Hong Kong; er heerste een gevoel van trots dat aangetoond kon worden dat Hong Kong ook kon functioneren zonder de Britse heersers. Aan de andere kant werden Hong Kong en haar vrijheden ook wel gezien als een mogelijke dreiging voor het communisme op het vasteland van China.¹⁷

¹² M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 91.

¹³ B. Yang, *Deng: a political biography* (New York 1998) 224.

¹⁴ *Ibidem*, 284.

¹⁵ *Ibidem*, 283.

¹⁶ D. Xiaoping, 'One country Two systems', 22-23 juni 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 44.

¹⁷ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 23.

2.2 Inhoud van de beleidsplannen

Om de beleidsplannen van Deng Xiaoping in de juiste context te kunnen plaatsen is het van belang om eerst het standpunt van China in de kwestie Hong Kong te bespreken. De Chinese regering, zoals opgemaakt kan worden uit de woorden Deng Xiaoping, was vastberaden en helder in haar positie, principes en beleidsplannen betreffende de teruggave van Hong Kong.¹⁸

Er zijn met betrekking tot deze houding drie aspecten van belang. In de eerste plaats is dat de kwestie van het herkrijgen van de soevereiniteit in Hong Kong. Een tweede aspect is de vraag over op wat voor manier China Hong Kong zou moeten gaan besturen zodat de welvaart behouden zou blijven na 1997. Het derde aspect behandelt het belang van het handhaven van de constructieve dialoog tussen China en het Verenigd Koninkrijk tot de teruggave van Hong Kong in 1997 bewerkstelligd was. Dit om grote onrust te voorkomen.

Over het aspect van soevereiniteit was Deng Xiaoping zeer duidelijk; China zou Hong Kong in 1997 terugkrijgen en verder stond deze vraag niet ter discussie.¹⁹ Met betrekking tot het tweede aspect van Dengs beleidsplannen hoopte China op een goede samenwerking met het Verenigd Koninkrijk om de welvaart in Hong Kong te behouden. Dit betekende echter niet automatisch dat de Britse administratie gehandhaafd zou blijven na de teruggave, maar juist dat de welvaart van Hong Kong fundamenteel afhankelijk zou zijn van het instellen van een geschikt beleid van de Chinezen in de Chinese administratie na de teruggave.²⁰

In het kader van het derde aspect promootte Deng Xiaoping de samenwerking met de Britten door duidelijk te maken dat de bekendmaking van de Chinese politiek over de teruggave van Hong Kong ook vooral in het belang en voordeel was van de Britten. Hij was van mening dat dit einde van de Britse koloniale overheersing warm verwelkomd zou worden door de mondiale publieke opinie. Deng gebruikt dit als argument om het belang te benadrukken van de steun van de Britten voor de politieke beslissing van de Chinezen: de Chinese en Britse regeringen zouden samen moeten werken om de kwestie Hong Kong op een bevredigende manier te hanteren.²¹

Vanuit Chinees perspectief werd de kwestie van Hong Kong steeds belangrijker omdat het een grote factor was in het bepalen van het succes of falen van de beleidsplannen van Deng Xiaoping. Het mislukken van deze beleidsplannen en de teruggave zou namelijk ook dramatische gevolgen hebben voor een vreedevolle hereniging met Taiwan. Het 'one country two systems'-beleid, dat Deng Xiaoping toe wilde passen op de Hong Kong kwestie, was oorspronkelijk bedoeld voor de hereniging van Taiwan met het Chinese vasteland. Een mislukte teruggave van Hong Kong zou daarom ook zijn weerslag hebben op de hereniging met Taiwan. Het bereiken van economische modernisering en ontwikkeling op het Chinese vasteland zou niet van de grond komen en de geloofwaardigheid van de Chinese 'Asia-Pacific' vrienden-politiek zou ondermijnd worden.

Deze scriptie zal zich gezien de beperkte beschikbare ruimte, voornamelijk concentreren op het beleid van 'one country, two systems' van Deng Xiaoping.

¹⁸ D. Xiaoping, 'One Country Two systems', 22-23 juni 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 45.

¹⁹ D. Xiaoping, 'Our basic position on the question of Hong Kong', 24 September 1982, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 16.

²⁰ Ibidem, 17.

²¹ Ibidem, 18.

'One Country, two systems'

Het 'one country, two systems'-beleid van Deng Xiaoping is in deze scriptie van belang om uiteindelijk de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. In dit hoofdstuk zal er gekeken worden naar de invloed die dit beleid gehad heeft op de kwestie Hong Kong.

Het concept van 'one country, two systems' kwam van de grond tijdens de 'Third Plenary Session of the Party's Eleventh Central Committee' die plaats vond van 18 tot 22 december 1978. Dit moment wordt ook wel gezien als het begin van het Deng-tijdperk. Een tijdperk van 'hervormingen en openstelling'.²²

Uit een gesprek tussen Deng Xiaoping en een Taiwanese professor, Winston Yang, ontstond het officiële beleid van 'twee systemen in één land'.²³ Hoewel dit systeem in eerste instantie vooral op de hereniging van Taiwan met het Chinese vasteland gericht was, werd als het ware eerst op Hong Kong 'uitgeprobeerd'.

Een vreedzame hereniging van Hong Kong met het Chinese vasteland kon alleen gegarandeerd worden als het kapitalistische systeem, dat vooruitgang en stabiliteit waarborgde, bleef bestaan.²⁴ Dit is dan ook het kernidee van dit beleid; binnen de Volksrepubliek van China zou het vasteland het socialistische systeem blijven uitoefenen terwijl Hong Kong (en later Taiwan) kapitalistisch zou blijven²⁵ en dit binnen een nationaal herenigd China.²⁶

Nadat China haar soevereiniteit over Hong Kong hervat zou hebben in 1997, zouden de sociale en economische systemen van Hong Kong onveranderd kunnen blijven bestaan. Hiernaast zou ook het rechtssysteem niet veranderen, net als het dagelijks leven en de status van Hong Kong als een vrijhaven en internationaal handels -en financieel centrum. Om de nationale veiligheid te handhaven zouden er wel Chinese troepen in Hong Kong gestationeerd worden, Peking zou echter geen ambtenaren aanwijzen voor de 'Hong Kong Special Administration Region'. Dit werd overgelaten aan Hong Kong.²⁷

In opdracht van Deng Xiaoping stelde Liao Chengzhi, een oud metgezel van Mao Zedong en vertrouweling van Deng, de zogenaamde 'Twaalf Punten' op in 1981 die de toepassing van het 'one country, two systems' concept van Hong Kong definieerden. Deze punten lagen ten grondslag aan de overeenkomst die in 1984 gesloten werd met het Verenigd Koninkrijk. Over deze 'Joint Declaration' later meer.²⁸

Er is in het primaire bronnenmateriaal een verandering te zien in de politiek van Deng Xiaoping in de laatste zes jaar tot 1984. Deze verschuiving vond plaats van een 'linkse politiek' richting een meer 'rechtse' politiek, gefocust op een open economie.²⁹ Hierbij moet de kanttekening geplaatst worden dat de termen 'linkse' en 'rechtse' politiek in China inhoudelijk niet

²² D. Xiaoping, 'We shall be paying close attention to developments in Hong Kong During the Transition Period', 31 juli 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 54.

²³ D. Xiaoping, 'An idea for the peaceful reunification of the Chinese mainland and Taiwan', 26 juni 1983, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 27.

²⁴ D. Xiaoping, 'We shall be paying close attention to developments in Hong Kong During the Transition Period', 31 juli, 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 50.

²⁵ D. Xiaoping, 'One Country, Two systems', 22-23 juni 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 44.

²⁶ D. Xiaoping, 'A New approach to stabilizing the world situation', 22 februari 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 40.

²⁷ D. Xiaoping, 'One Country, Two systems', 22-23 juni 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 45.

²⁸ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 91.

²⁹ D. Xiaoping, 'We must follow our own road in economic development as we did in revolution', 26 oktober 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 67.

gelijk zijn aan dezelfde termen in de westerse politiek.³⁰ Ook is het van belang om op te merken dat de inhoud van deze verschuiving in tegenspraak is met de opvatting die Benjamin Yang, professor in Internationale Politiek aan de Chinese Volksuniversiteit in Peking³¹, hierover heeft. Yang was ook van mening dat in deze periode een keerpunt plaats vond in de houding van Deng ten opzichte van volksdemocratie en massabewegingen, maar volgens hem was dit juist een scherpe draai van ondersteunende, liberale, rechtse houding naar een beperkende, conservatieve en linkse houding.

Om uit te gaan van de meest primaire bron zal deze scriptie de woorden van Deng Xiaoping zelf volgen en dus uitgaan van een verschuiving van de 'linkse conservatieve' politiek af.³² Dit is overigens ook een logische verschuiving als het de opening van de economie betreft, een 'liberale politiek' (in westers opzicht tenminste) spreekt dan meer aan.

Om te kunnen beoordelen in hoeverre de beleidsplannen van Deng Xiaoping een eigen stempel hebben gedrukt op het herenigingsproces van Hong Kong in 1997 is het van belang om in acht te nemen in welke tijdsperiode Deng Xiaoping zijn invloed uitoefende.

Tijdens de eerste officiële onderhandelingen in 1982 met het Verenigd Koninkrijk was Deng Xiaoping al op leeftijd (78 jaar). In een gesprek met leden van het CPC Central Committee op 4 september 1989 kondigde Deng dan ook zijn aftreden aan.³³ Hij gaf hierbij wel aan dat hij, ook buiten de officiële zaken om, nog een kleine rol zou blijven spelen in de Chinese politiek zolang als hij leefde.³⁴ Uiteindelijk werd hij pas non-actief aan het einde van 1994, op negentigjarige leeftijd. Tot die tijd toonde Deng Xiaoping persoonlijke interesse in de onderhandelingen en maakte hij zowel uiteindelijke besluiten als ook overkoepelende richtlijnen voor de onderhandelaars.³⁵ Deng Xiaoping nam geen deel meer aan de formele onderhandelingen, maar zijn grote interesse en beslissende rol in het gehele proces waren overduidelijk richting zowel de Chinezen als de Britten.³⁶

Gedurende de laatste periode voor zijn terugtreden was zijn persoonlijke inmenging in de Hong Kong kwestie echter meer een last dan een aanwinst. In de periode vlak voor 1994 werden zijn interventies dan ook steeds onregelmatiger en heerste er onder de lagere ambtenaren die bij de Hong Kong zaak betrokken waren de conclusie dat het een veiliger aanpak was om niets te doen of juist een 'linkse' nationalistische lijn aan te houden dan deze interventies van Deng Xiaoping aan te nemen.³⁷

Deng bleef ook na 1994 geïnteresseerd in buitenlandse politiek. Naar de woorden van Chris Patten bleef de slagkracht van Deng Xiaoping zich uitbreiden³⁸ en ontwikkelde hij zich, tot hij stierf in februari 1997, van een politicus tot een staatsman.³⁹

³⁰ B. Yang, *Deng: a political biography* (New York 1998) 205.

³¹ Benjamin Yang; professor in de Internationale Politiek. Hij promoveerde in 1986 aan de Universiteit van Harvard en heeft enkele jaren bij 'Harvard's John King Fairbank Center for East Asian Research' gewerkt.

³² B. Yang, *Deng: a political biography* (New York 1998) 205.

³³ D. Xiaoping, 'With stable policies of reform and opening to the outside world, China can have great hopes for the future', 4 September 1989, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 42.

³⁴ Ibidem, 43.

³⁵ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 15.

³⁶ B. Yang, *Deng: a political biography* (New York 1998) 224.

³⁷ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 92.

³⁸ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 29.

³⁹ B. Yang, *Deng: a political biography* (New York 1998) 275.

Aan de hand van deze analyse kan gezegd worden dat Deng tot op zeer hoge leeftijd nog invloed gehad heeft in de Chinese politieke kwesties, en hiermee ook in de kwestie Hong Kong. In de literatuur wordt echter de inhoud van deze politieke inmengingen niet besproken.

Op het moment dat Deng op hoge leeftijd te zwak werd om actief leiderschap uit te oefenen ontwikkelde er zich een vacuüm in China's handelingen omtrent de Hong Kong affaire waardoor het gevaar ontstond dat Hong Kong vijandig zou worden richting de opvolgingspolitiek in Peking.⁴⁰ Dit had alles te maken met het wederzijds wantrouwen dat bestond tussen met name China en het Verenigd Koninkrijk.

2.3 Reactie van het Verenigd Koninkrijk op de beleidsplannen van Deng Xiaoping

Opmerkelijk is de reactie van het Verenigd Koninkrijk op de beleidsplannen van Deng Xiaoping. De Britten, die een bezettingsovereenkomst hadden met China over Hong Kong, reageerden direct en krachtig op het 'one country, two systems'-beleid van Deng Xiaoping. Dit snelle initiatief kwam voort uit het feit dat de soevereiniteit van Londen over dit koloniale eiland in 1997 zou komen te vervallen. Afspraken betreffende de onafhankelijkheid moesten dus onder enige tijdsdruk gemaakt worden met het oog op Hong Kongs positie. Waarom het initiatief van het Verenigd Koninkrijk niet eerder gekomen was is niet duidelijk op te maken uit de bestaande literatuur.⁴¹

Al eerder, in 1979, was er contact geweest tussen China en het Verenigd Koninkrijk, op initiatief van het Verenigd Koninkrijk over de kwestie Hong Kong, maar dit is destijds geen aanleiding geweest voor langdurige onderhandelingen.⁴² Sinds de regeringstijd van Mao Zedong zag China heel Hong Kong als een deel van het eigen gebied van China en weigerde het de bestaande Britse overheersing te erkennen ook al was dit vastgelegd in een gezamenlijk verdrag. Tegelijkertijd bemoeide het zich echter ook niet met de bestaande Britse administratie in Hong Kong. Het argument van China voor deze passieve houding was dat het dit gebied wel weer zou herwinnen wanneer daar de omstandigheden goed voor waren.⁴³

In 1982 werden, op initiatief van de Britten, onderhandelingen tussen China en het Verenigd Koninkrijk gestart. Deze officiële onderhandelingen tussen Londen en Peking over Hong Kong startten in september van dat jaar toen Margaret Thatcher voor het eerst een bezoek bracht aan China. Deze onderhandelingen eindigden op 19 december 1984 met Thatchers tweede bezoek en het tekenen van een gezamenlijke verklaring, de 'Joint Declaration'.⁴⁴ Dit verdrag lag ten grondslag aan het herenigingsproces van Hong Kong met China.

Het overeenkomen van de 'Joint Declaration' kan gezien worden als de concrete reactie van het Verenigd Koninkrijk op de beleidsplannen van Deng Xiaoping die ten grondslag lagen aan de 'Joint Declaration'.

De 'Joint Declaration' was gebaseerd op het beleid van Deng Xiaopings 'one country, two systems'. In deze verklaring werden afspraken gemaakt over de teruggave van Hong Kong aan China in 1997. Daarnaast werden er in het verdrag afspraken gemaakt over het behoud van de

⁴⁰ B. Yang, *Deng: a political biography* (New York 1998) 274.

⁴¹ Ibidem, 224.

⁴² Voor meer informatie: M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 248.

⁴³ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 248.

⁴⁴ B. Yang, *Deng: a political biography* (New York 1998) 224.

sociale en economische systeem in Hong Kong voor de vijftig jaar nadat Hong Kong in 1997 terug gegeven zou worden aan China. China beloofde in dit verdrag niet alleen het bestaande kapitalistische systeem in Hong Kong en haar autonomie om de eigen zaken te regelen te behouden, het stemde er ook mee in dat Hong Kong haar 'rule of law' en haar vrijheid op het gebied van redevoering, vergadering, religieuze praktijk en geloof zou behouden.⁴⁵ Er stond echter geen duidelijke omschrijving in de Joint Declaration over de invulling en mate van autonomie die Hong Kong mocht blijven uitoefenen, behalve dat dit op basis van democratische verantwoordelijkheid zou plaatsvinden.⁴⁶ Deze vage en onduidelijke uitleg zou later in 1992 gezien kunnen worden als de motivatie voor de beruchte 'voorstellen' van Chris Patten die voor democratische hervorming van het kiessysteem in Hong Kong pleitte.⁴⁷

Met de 'Joint Declaration' werd een stap in de richting van democratie in Hong Kong formeel geaccepteerd door zowel de zittende soevereine macht, het Verenigd Koninkrijk, als de toekomstige soevereine macht, China.⁴⁸ Hierbij moet in de gaten gehouden worden dat China en Hong Kong allebei een andere invulling gaven aan de definitie 'democratie' waardoor misverstanden makkelijk konden ontstaan.

Chris Patten geeft aan dat, toen de 'Joint Declaration' openbaar gemaakt werd, de democratische onderbouwing in dit verdrag voor de autonomie van Hong Kong en haar burgerlijke vrijheden op zichzelf door Hong Kong als belangrijkste prestatie van de onderhandelingen gezien werden. Een reden om vertrouwen te hebben in de uitkomst van de onderhandelingen.⁴⁹ Hierbij kijkt hij met een westerse blik naar de genoemde democratie, terwijl China een heel andere invulling in gedachten had bij het instemmen met deze democratie die helemaal niet voordelig hoefde te zijn voor Hong Kong.

Opvallend is dat de Britse onderhandelaren in de vroege jaren '80 verbaasd waren over de diepgang van de Chinese gevoelens over de kwestie. Een opmerking afkomstig van de Britse kant was dat Deng vastbesloten was om Hong Kong terug te nemen onder volledige Chinese soevereiniteit, ook als dit betekende dat China het terug zou nemen als 'een kale rots'.⁵⁰ Het Verenigd Koninkrijk paste haar positie en beleid ten opzichte van Hong Kong enigszins aan naar aanleiding van de dreigende woorden van Deng Xiaoping dat hij Hong Kong desnoods zou ruïneren als China niet de volledige soevereiniteit zou krijgen.⁵¹

Het laatste punt in de Chinees-Britse overeenkomst over Hong Kong was dat er in Hong Kong geen beweging gemaakt zou worden richting volledige democratie of zelfbeschikking. Dit werd door Peking gezien als beweging richting onafhankelijkheid, wat hoogst onacceptabel was.⁵² Om deze onacceptabele Britse plannen om een westerse stijl van democratie in Hong Kong in te voeren een halt toe te roepen, ontwikkelde China een strategie door erop te staan dat alle grote constitutionele veranderingen in lijn moesten zijn met de 'Basic Law', een miniconstitutie waarbij

⁴⁵ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 30.

⁴⁶ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 11.

⁴⁷ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 256.

⁴⁸ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 30.

⁴⁹ Ibidem, 30.

⁵⁰ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 22.

⁵¹ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 252.

⁵² M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 48.

de 'Joint Declaration' omgezet werd in Chinees recht.⁵³ Deze wet moest ervoor zorgen dat de afspraken in de 'Joint Declaration' na 1997 goed uitgevoerd zouden worden.⁵⁴ Omdat de 'Basic Law' pas in april 1990 zijn uiteindelijke vorm kreeg, betekende dit dat de directe verkiezingen voor de 'Legislative Council' moesten wachten tot 1991.⁵⁵

Door het grote succes van het 'one country, two systems'-beleid van Deng Xiaoping in de 'Joint Declaration', kan het jaar 1984 daarom ook wel gezien worden als hoogtepunt van Dings persoonlijke en politieke carrière.⁵⁶ Met dit 'one country, two systems'-beleidsplan was het stempel die Deng Xiaoping drukte op het herenigingsproces van Hong Kong met China dus aanzienlijk groot.

⁵³ Commissie van de Europese Gemeenschappen, 'De Europese Unie en Hong Kong; 1997 en verder', mededeling van de Commissie aan de Raad (PbEG, 23 april 1997, C 328) 9.

⁵⁴ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 76.

⁵⁵ *Ibidem*, 78.

⁵⁶ B. Yang, *Deng: a political biography* (New York 1998) 227.

3. Invloed beleidsplannen Chris Patten

In dit derde hoofdstuk van de scriptie zal een analyse gemaakt worden van de mate waarin de beleidsplannen van Chris Patten met betrekking tot de teruggave van Hong Kong aan China een eigen stempel hebben gedrukt op het herenigingsproces van Hong Kong met China naar 1997 toe.

3.1 Motivatie voor zijn beleidsplannen

Als laatste gouverneur van Hong Kong was Chris Patten verantwoordelijk voor een zo vlekkeloos mogelijke teruggave van Hong Kong aan China in 1997. De meest bekende beleidsplannen van Patten betroffen de democratische hervormingen in Hong Kong, die hij bekend maakte in zijn beroemde 'voorstellen' in 1992, en die veel onrust veroorzaakt hebben. De relatie tussen politieke vrijheden en economische vrijheden was hierbij voor Patten van groot belang.⁵⁷

Ten tijde van de aankomst van Chris Patten in Hong Kong in 1992 waren de democraten verreweg de meest populaire politici. Het bestaande systeem van de ondemocratische 'functionele kiesdistricten' was naar de mening van Patten een gruwel waarover grote onduidelijkheid bestond.⁵⁸ De 'functionele districten' zouden representatief zijn voor de verschillende bevolkingsgroepen, maar er was geen afspraak met China waarin werd uitgelegd wat deze functionele kiesdistricten zouden moeten zijn of wie deze vertegenwoordigde. Ook was er nog geen plan voor het vormen van de negen extra 'functionele kiesdistricten', die nodig zouden zijn bij de verkiezingen in 1995.

Dit waren niet de enige verkiezings-kwesties. In de 'Joint Declaration' was een gekozen wetgevende macht beloofd aan Hong Kong, maar hoe deze en haar functies vorm zouden moeten krijgen was volkomen onduidelijk.⁵⁹

De ondertekening van de Chinees-Britse 'Joint Declaration' in 1984 beoogde een toekomstige autonomie voor Hong Kong op basis van democratische verantwoordelijkheid.⁶⁰ Hierdoor ontstond er een groeiende middenklasse die een nieuwe identiteit voor Hong Kong creëerde en die voorstander was van meer participatie voor het volk in de regering.⁶¹ Deze instelling was in het voordeel van Patten, met het oog op zijn voorstellen, om voet aan de grond te krijgen en steun hiervoor te vergaren in Hong Kong.

In een gesprek met de 'Legislative Council' op 7 oktober 1992, legde Chris Patten zijn agenda voor vijf jaar regeringstijd voor, waarbij ook de verkiezingen ter sprake kwamen. Als motivatie voor zijn voorstellen noemde hij dat de gemeenschap in Hong Kong een meer representatieve regering prefereerde. Ook was het volgens Patten duidelijk dat het merendeel van de Hong Kongse bevolking toe was aan constitutionele hervormingen die, voor zover mogelijk, verenigbaar waren met de 'Basic Law' en die na 1997 zouden kunnen blijven bestaan.⁶²

⁵⁷ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 4.

⁵⁸ Ibidem, 58.

⁵⁹ Ibidem, 59.

⁶⁰ Onbekend, '1898 and all that, a brief history of Hong Kong', *Economist* 343 (28 juni 1997) 24.

⁶¹ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 11.

⁶² C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 63.

3.2 Inhoud van de beleidsplannen

Voor de inhoud van deze voorstellen behandeld zal worden is het volgende van belang.

In een gesprek met politici uit Hong Kong was Deng Xiaoping ervan overtuigd dat er na de gemaakte afspraken in de Sino-British 'Joint Declaration' geen politieke veranderingen zouden plaatsvinden. De Chinezen zouden zich aan de afspraken houden, gemaakt in de Sino-British 'Joint Declaration', en dit verwachtte hij ook van de Britten en in een nog grotere mate van Chinese landgenoten in Hong Kong. Hij was van mening dat er altijd mensen zouden zijn die zich tegen het Verdrag zouden verzetten maar zolang hun landgenoten in Hong Kong zich zouden verenigen en goede politieke figuren kozen om het territorium te beheren zou er geen reden zijn voor paniek. Ook was hij van mening dat de Hong Kongesen de kleine verstoringen die eventueel zouden ontstaan wel aan zouden kunnen. Mochten deze verstoringen plaatsvinden, dan zouden deze klein en makkelijk oplosbaar zijn, aldus Deng Xiaoping.⁶³

Het tegendeel gebeurde echter, er kwamen wel degelijk veranderingen: van Hong Kongse bodem en wel te verstaan met het beleid, de voorstellen, van Chris Patten. Deze voorstellen hadden de democratische hervorming van de instituties in Hong Kong en het uitbreiden van de basis van het stemmen bij verkiezingen als doel.⁶⁴

De democratische hervormingen van Chris Patten werden op 30 juni 1994 uiteindelijk, in een door de Chinezen afgezwakte vorm, aangenomen door de Hong Kong 'Legislative Council' en verkiezingen voor de 'Legislative Council' werden gehouden in september 1995. Met deze verkiezingen introduceerde Chris Patten een meer democratische gemeenschap in Hong Kong, hoewel dit ten koste ging van zijn relatie met de Chinese leiders.⁶⁵ Andere belangrijke aspecten van de hervormingen van Patten waren de afschaffing van stemmen door rechtspersonen in de functionele kiesdistricten en de uitbreiding van deze functionele kiesdistricten zodat de meeste volwassenen in één van deze functionele kiesdistricten hun stem konden uitbrengen.⁶⁶

Vlak voor de Britse koloniale overheersing af zou lopen in 1997 ontstonden er in Hong Kong een politieke oppositiebeweging die voor democratie was en democratische partijen.⁶⁷

Naast deze voorstellen heeft Patten veel aandacht besteed aan de verbetering van de infrastructuur in Hong Kong. Met het promoten van de constructie van een door de bevolking gewenst vliegveld probeerde hij het vertrouwen van de bevolking van Hong Kong te houden.⁶⁸ Dit vliegveld kwam er uiteindelijk (na veel onderhandelen met China) en kan ook gezien worden als het uitvoeren van beleid door Patten binnen het herenigingsproces.

⁶³ D. Xiaoping, 'Our basic position on the Question of Hong Kong', 24 september 1982, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 17.

⁶⁴ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 252.

⁶⁵ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998)78.

⁶⁶ M. Martin, 'Prospects for Democracy in Hong Kong: The 2012 Election Reforms', *Rapport Congressional Research Service* (Washington 1 februari 2011) 3.

⁶⁷ *Ibidem*, 3.

⁶⁸ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 1.

3.3 Reactie op de voorstellen

Reactie van Verenigd Koninkrijk:

Alvorens zijn voorstellen bekend te maken, wilde Patten de goedkeuring van Londen zekerstellen. Hierover sprak hij met de voormalige minister-presidenten Edward Heath en Margaret Thatcher, voormalig buitenland-secretaris Geoffrey Howe en zijn voorganger-gouverneurs Lord Maclehorse en Lord Wilson. Geen van hen gaf enige kritiek, al kan de houding van Lord Maclehorse gekenmerkt worden als zijnde ernstig terughoudend over welke beweging richting democratie in Hong Kong dan ook. Hij beschouwde de democratische politici en hun aanhangers in Hong Kong als 'een luidruchtige minderheid'. De meesten steunden dus de voorstellen van Patten. Alleen Margaret Thatcher stond erop dat de 'Joint Declaration' die in haar naam getekend was, zou moeten blijven betekenen wat het letterlijk inhield.⁶⁹

Naast deze positieve reactie van het Verenigd Koninkrijk op de voorstellen van Chris Patten gaven ook de regeringen van Australië, Canada en met name de Verenigde Staten publiekelijk blijk van steun.

Voor Peking was dit echter nog meer een bevestiging van haar vermoedens dat de voorstellen van Patten onderdeel vormden van een internationaal stelsel dat Hong Kong aanmoedigde om meer onafhankelijk te worden als een centrum van democratie en dat gericht zou zijn op het ondermijnen van het Chinese politieke systeem.⁷⁰

Reactie van China:

Ambtenaren in Londen en Hong Kong beweerden verrast te zijn door de hartstocht en kracht waarmee China reageerde op de voorstellen van Chris Patten op 7 oktober 1992. Deze reactie van boosheid en verontwaardiging werd veroorzaakt doordat verschillende aspecten van de voorstellen en de manier waarop ze gepresenteerd werden nieuw waren en door de Chinese zijde werden opgevat als provocatief. De voorstellen negeerden namelijk de (denkbeeldige) controle over Hong Kong die de Chinezen bereikt dachten te hebben.⁷¹

In de eerste plaats werd het Hong Kong verweten dat de aankondigingen over politieke hervormingen niet eerst met Peking waren overlegd en zonder Chinese toestemming waren afgekondigd.⁷²

Naar de mening van Peking breidde Patten met zijn voorstellen democratische elementen uit, voor de volgende verkiezingen in 1995, die volgens de Chinezen verder gingen dan was beoogd in de 'Basic Law'. Deze beschuldiging van Peking dat de voorstellen van Patten in strijd zouden zijn met de afspraken gemaakt in de 'Joint Declaration' en de 'Basic Law' kon echter niet hard gemaakt worden omdat de voorstellen hier technisch gezien geen inbreuk op maakten.⁷³ Bovendien voelden Chris Patten en de Britse regering zich niet gebonden aan deze wet; het Verenigd Koninkrijk had

⁶⁹ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 61.

⁷⁰ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 16.

⁷¹ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 261.

⁷² C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 63.

⁷³ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 261.

deze 'Basic Law' wel een stilzwijgende zegen gegeven maar was er op geen enkele manier wettelijk, politiek of moreel aan gebonden. Zo ook Hong Kong niet.⁷⁴

Wat de negatieve reactie van China versterkte was dat de 'Legislative Council' de aanname en wettelijke regeling betreft de voorstellen bepaalde.⁷⁵ Toen Patten zijn voorstellen zonder overleg met Peking op 7 oktober 1992 aankondigde, met als doel het stemrecht voor de verkiezingen in Hong Kong uit te breiden, werden deze voorstellen dan ook zeer beslist door de Chinezen van de hand gewezen.⁷⁶ Er waren in China aan de andere kant ook wel een aantal positieve reacties van politici, zakenmensen en het grootste deel van de media; Patten werd geprezen voor zijn fantasierijkheid en zijn moed.⁷⁷

De dringende waarschuwing in de reactie van China was duidelijk: er zouden geen onderhandelingen plaatsvinden totdat Patten af zag van zijn voorstellen. De Chinees-Britse betrekkingen dreigden door dit conflict in de ijskast te belanden.⁷⁸ Uiteindelijk duurde het twee-en-een-half jaar voordat de Chinees-Britse relatie weer vooruitgang boekte.⁷⁹

Uit de reactie van Chris Patten op de dreigementen is op te maken dat Hong Kong bereid was om de voorstellen met China te bespreken, maar dat het deze niet zou laten vallen. De openbaring van de Chinese vijandigheid polariseerde de gemeenschap in Hong Kong, maar uit de opinie-peilingen bleek dat Chris Patten en zijn aanhang nog steeds gesteund werden door het merendeel van de gemeenschap.⁸⁰ Ook genoot Hong Kong de steun van de Britse minister president en Buitenland Secretaris waardoor er geen sprake was van verliezen van steun van de kant van Londen.⁸¹

China greep als reactie op de voorstellen elke gelegenheid aan om druk uit te oefenen op Hong Kong, waarbij handelingen om Hong Kong economisch dwars te zitten (zoals verdere onverzoenlijkheid over het vliegveld) de economische markt van Hong Kong onzeker maakten.⁸² Het economische gevolg van deze crisis in de relatie tussen China en Hong Kong was de ineenstorting van de aandelenmarkt in Hong Kong (de Hang Seng Index) in 1992.⁸³

Een volgende stap in de reeks van reacties van China was de Chinese strategie om Chris Patten te isoleren van zijn overheidsdienst in Hong Kong door middel van het ondermijnen van de steun voor zijn democratische beleid. Deze tactiek faalde, waarna China in 1993 een eigen groep bestuurders samenstelde als rivaliserende macht voor na de teruggave in 1997 om de autoriteit in Hong Kong af te zwakken en te beperken.⁸⁴

Deze langdurige strijd tussen Chris Patten en zijn Chinese tegenstanders werd in eerste instantie beslist door de mate waarin het publiek hem steunde in Hong Kong. Daarnaast ook door de mate waarin de 'Legislative Council' bereid was om de voorstellen toe te laten in de wet nadat

⁷⁴ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 43.

⁷⁵ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 261.

⁷⁶ *Ibidem*, 262.

⁷⁷ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 65.

⁷⁸ *Ibidem*, 69.

⁷⁹ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 16.

⁸⁰ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 70.

⁸¹ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 262.

⁸² C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 71.

⁸³ *Ibidem*, 118-119.

⁸⁴ *Ibidem*, 77.

ze in wettelijke vorm gepresenteerd zouden zijn in 1993.⁸⁵ Deze overwinning vond plaats in 1995.⁸⁶ Hong Kong liet hiermee zien hoever ze wilde reizen op de weg naar democratie in dit late stadium van de teruggave.⁸⁷ Hong Kongs democratie kwam eindelijk op gang, laat, maar enthousiast.⁸⁸

Een dag na deze stemming sloot China een overeenkomst met Chris Patten over de toekomstige status van defensie in Hong Kong, waarmee contact en onderhandelingen tussen China en Hong Kong weer heropend waren. Hiermee leek China blij te geven van een meer nuchtere aanpak waarbij politieke kwesties zakelijke overeenkomsten niet in de weg zouden zitten.⁸⁹

Chris Patten heeft aan het einde van de Britse koloniale overheersing in Hong Kong uiteindelijk geen volledige democratie bereikt. Wel hebben zijn hervormingen, het met twee zetels verhogen van het aantal direct verkozen zetels in de 'Legislative Council' en andere zetels openstellen voor indirecte verkiezingen, Hong Kong achtergelaten met een geloofwaardige wetgeving. Margaret Thatcher had dit ook afgesproken in de Joint Declaration. Dit kan gezien worden als het stempel dat Patten gedrukt heeft op het herenigingsproces.

Patten heeft hiernaast ook geholpen om een democratische oppositie op te zetten⁹⁰ en hij was verantwoordelijk voor de afschaffing van het stemmen door middel van rechtspersonen in de functionele kiesdistricten en de uitbreiding van deze functionele kiesdistricten zodat de meeste volwassenen in één van deze functionele kiesdistricten hun stem uit konden brengen.⁹¹ Een bijkomstigheid van de beleidsplannen van Patten, maar één waarmee hij tegelijkertijd wel indirect een stempel op het herenigingsproces gedrukt heeft, was het aanmoedigen van een gevoel van burgerschap onder de inwoners van Hong Kong en het motiveren van zelfvertrouwen van deze inwoners om op te komen voor de vrijheden van een liberale samenleving.⁹²

Chris Patten heeft verder met zijn voorstellen invulling gegeven aan het begrip *autonomie* die in de 'Joint Declaration' aan de inwoners van Hong Kong beloofd was maar waar verder geen inhoudelijke uitleg bij gegeven was.⁹³

Een aanvullende opmerking die gemaakt kan worden bij de voorstellen van Chris Patten is dat het opmerkelijk is dat China claimde dat niet de voorstellen van Patten zelf het onderwerp van discussie waren; het ging niet om de discussie over het wel of niet versnellen van de democratie in Hong Kong maar om de vraag van confrontatie of samenwerking.⁹⁴ Er is echter, onder andere in *East and West* van Chris Patten, niet terug te vinden of hij deze confrontatie ook daadwerkelijk opzoekt. Wel kan beargumenteerd worden dat een deel van deze confrontatie tussen China en

⁸⁵ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 262.

⁸⁶ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 78.

⁸⁷ Ibidem, 78.

⁸⁸ Ibidem, 79.

⁸⁹ Ibidem, 78.

⁹⁰ Onbekend, 'Pattens progress', *National Review* 49 (28 juli 1997) 16.

⁹¹ M. Martin, 'Prospects for Democracy in Hong Kong: The 2012 Election Reforms', *Rapport Congressional Research Service* (Washington 1 februari 2011) 3.

⁹² C. Patten, 'Epiphanies', *Foreign Policy* 161 (1 juli 2007) 19.

⁹³ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 256.

⁹⁴ Ibidem, 262.

Hong Kong veroorzaakt werd door de botsing tussen de verschillende onderhandelingsstijlen en politieke culturen van beide kanten.⁹⁵ Hier gaat de volgende deelvraag verder op in.

⁹⁵ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 262.

4. De rol van de relatie tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk bij uitvoeren van beleidsplannen

Om te kunnen begrijpen in hoeverre de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten van invloed waren op het herenigingsproces van Hong Kong met China tussen 1982 en 1997 is het van belang om de situatie waarin zij deze beleidsplannen probeerde te implementeren, te onderzoeken. Hierbij is gekeken naar de relatie tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk om erachter te komen welke invloed deze relatie gehad heeft op de mogelijkheden voor Deng Xiaoping en Chris Patten om hun beleidsplannen door te voeren. De keuze voor deze drie partijen is gebaseerd op de belangrijkheid van hun rol in het herenigingsproces van Hong Kong met China.

Onder wat voor omstandigheden de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten uitgevoerd konden worden, en in welke mate ze hierdoor een eigen stempel op het herenigingsproces hebben kunnen drukken, was vooral afhankelijk van de individuele houdingen van deze landen in het proces van onderhandelingen en compromissen over Hong Kong.

De onderhandelingen over Hong Kong zijn grotendeels beïnvloed door botsingen tussen de drie verschillende politieke systemen van China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk. Hierbij speelde het verschil in de verwachtingen ten aanzien van de teruggave van Hong Kong tussen de partijen een grote rol.⁹⁶ Ook de achtergrond van wantrouwen, misvattingen en conflicten tussen de politieke culturen, die de onderhandelingen tussen China en het Verenigd Koninkrijk (en later Hong Kong) in de weg hebben gestaan sinds de officiële onderhandelingen in 1982 begonnen, moet in acht worden genomen.⁹⁷ Het grote verschil in diplomatieke stijlen en historische ervaringen tussen de Britse en Chinese cultuur hebben geresulteerd in misverstanden en misvattingen en was dus zeker ook van belang bij het uitvoeren van de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten.⁹⁸

Om te beginnen kan opgemerkt worden dat Hong Kong in eerste instantie niet betrokken werd bij de onderhandelingen tussen China het Verenigd Koninkrijk, het mocht niet plaats nemen aan de onderhandelingstafel of afgezanten sturen. De optie van deelname van vertegenwoordigers van Hong Kong, als derde partij die het meest direct betrokken was bij de onderhandelingen, werd resoluut door de Chinezen van de hand gewezen. Alleen China en het Verenigd Koninkrijk waren vanaf 1982 als de twee soevereine staten bij de onderhandelingen betrokken. Hierdoor kwam de relatie tussen China en Hong Kong moeizaam van de grond.⁹⁹

Hong Kong werkte voornamelijk in de schaduw van China, maar zonder direct formeel contact met dit land te hebben.¹⁰⁰ Het was pas nadat de afspraken over de teruggave van soevereiniteit in 1984 formeel gemaakt waren dat er meer contact en directe uitwisseling ontstond tussen het vasteland en Hong Kong.

Deng Xiaoping kan in bepaalde opzichten gezien worden als een stuwende kracht achter deze toenaderende houding. Dit is op te maken uit zijn woorden *'Now that the shadow has been lifted, a bright prospect has opened up for cooperation between our two countries and friendly*

⁹⁶ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 12.

⁹⁷ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 245.

⁹⁸ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 13.

⁹⁹ *Ibidem*, 14.

¹⁰⁰ *Ibidem*, 44.

contact between our two peoples'.¹⁰¹ Toch droeg deze positieve houding niet direct bij aan verbetering van de rol van Hong Kong in de verdere onderhandelingen omtrent de hereniging met China.¹⁰² Voor Chris Patten was het vanaf 1992 daarom moeilijk om zich in de onderhandelingen te mengen. Dit heeft hem echter niet gehinderd in het doorvoeren van beleidsplannen in Hong Kong zoals verbetering van infrastructuur en dergelijke. De afwijzing van deelname aan de onderhandelingen werd echter wel problematischer naarmate Hong Kong een steeds grotere mate van democratie en verantwoordelijkheid verwierf eind jaren '80, begin jaren '90. Pas in 1995 werd het belang van Hong Kongs wetgevende procedures door China erkend.¹⁰³

Vaak worden de voorstellen van Chris Patten gezien als de oorzaak van de slechte relatie tussen China, het Verenigd Koninkrijk en Hong Kong.¹⁰⁴ Deze voorstellen hebben inderdaad veel stof doen opwaaien, maar zijn niet de enige oorzaak voor de moeizame onderhandelingen. De uiterst negatieve reactie van China op de voorstellen van Chris Patten kan eerder gezien worden als gevolg van de al bestaande slechte relatie, door wantrouwen en misverstanden, waarbij de voorstellen een extra zetje geweest zijn in de negatieve richting van de onderhandelingen.¹⁰⁵

Naast deze relatieproblemen tussen Hong Kong en China verliep ook de relatie tussen het Verenigd Koninkrijk en China niet op rolletjes. Bij de analyse van de onderhandelingen kwamen verschillende oorzaken hiervoor naar voren.

Om te beginnen was wantrouwen een van de grootste veroorzakers van het bestaan van de slechte relatie tussen China en de Britten, en hiermee ook een groot struikelblok bij het uitvoeren van de beleidsplannen van Deng Xiaoping. Ondanks de bereikte overeenkomst over de toekomst van Hong Kong in de 'Joint Declaration' in 1984 en niettegenstaande latere afspraken die door beide kanten als bevredigend bestempeld waren, bleven de onderhandelingen tussen het Verenigd Koninkrijk en China gemarkeerd door wantrouwen.¹⁰⁶

Dit wantrouwen is ook terug te zien in de Chinese verdenking dat de Britten een langdurig plan hadden om ervandoor te gaan met het overschot van het vermogen van Hong Kong, om Hong Kong daarna in wanorde achter te laten in handen van een pro-Britse groep.¹⁰⁷ Deng Xiaoping heeft hier ook een reactie op gegeven door onderhandelaars te instrueren 'to watch those British, lest they abscond with the capital'.¹⁰⁸

Naast wantrouwen was het verschil in stijlen van diplomatie een belangrijke oorzaak voor de problemen tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk dat misverstanden en misvattingen tussen deze gebieden veroorzaakte.¹⁰⁹ De Chinezen hanteerden bij de kwestie van Hong Kong een traditie van 'struggle diplomacy', waarbij ze niet makkelijk tot een overeenkomst kwamen, en de voorkeur gaven aan het maken van afspraken op basis van brede en onduidelijk geformuleerde principes.

¹⁰¹ D. Xiaoping, 'China will always keep its promises', 19 december 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 71.

¹⁰² M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 44.

¹⁰³ *Ibidem*, 14.

¹⁰⁴ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 245.

¹⁰⁵ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 55.

¹⁰⁶ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 245.

¹⁰⁷ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 14.

¹⁰⁸ *Ibidem*, 14.

¹⁰⁹ *Ibidem*, 13.

De Britten daarentegen, hadden een diplomatieke traditie van het gedetailleerd uiteenzetten van belangen en doelen van beide onderhandelende partijen om op deze manier een gemeenschappelijke grond te creëren en punten te identificeren waar mogelijke compromissen gesloten zouden kunnen worden. Door deze aanpak waren de Britse onderhandelaars in de Hong Kong kwestie tot in de kleinste details voorbereid, terwijl China zich nauwelijks had voorbereid.¹¹⁰ Omdat het initiatief voor de onderhandelingen van de Britse kant kwam hadden de Chinezen zich nog onvoldoende voorbereid. Hierin is de gedachtegang van China weer terug te zien, dat ze Hong Kong wel weer terug zouden vorderen als de tijd daar rijp voor was. Naast hun gemeenschappelijke doelstelling hebben de verschillen tussen het Verenigd Koninkrijk en China de onderhandelingen dus voortdurend bemoeilijkt.¹¹¹

Een andere oorzaak van de moeizaamheid van onderhandelen tussen China en het Verenigd Koninkrijk was het gebrek aan gelijke verwachtingen, wat voor elk onderhandelingsproces van groot belang is.

Verschillen in belangen waren in de onderhandelingen tussen China en het Verenigd Koninkrijk duidelijk te herkennen. Het Britse korte termijn belang was voornamelijk gericht op het goed laten verlopen van de overname van de soevereiniteit door China. Het dagelijks leven van Hong Kong moest doorgang vinden en acceptabel zijn voor haar mensen. China had vooral een lange termijn belang met de teruggave van Hong Kong.¹¹² De Chinese autoriteiten waren niet alleen vastberaden om hun soevereiniteit in Hong Kong te herstellen, ze zochten ook een manier waarop dit kon plaats vinden zonder omverwerping van hun politiek. Deze werkwijze zou hen helpen bij de hereniging met Taiwan.¹¹³

De verschillen in verwachtingen komen in de Hong Kong kwestie ook duidelijk naar voren in bijvoorbeeld de verschillen tussen China en Hong Kong in hun visie over democratie zoals eerder genoemd in deze scriptie. Gedurende de overgangperiode richting de hereniging met China hadden beide zijden, China en het Verenigd Koninkrijk, ingestemd met het introduceren van een aanzienlijke vorm van democratie. Dat maakte het de mensen in Hong Kong mogelijk om een grote mate van autonomie uit te kunnen oefenen na de hereniging met China in 1997.

Bij de vergelijking van het boek *East and West* van Chris Patten en de *'Selected Works'* van Deng Xiaoping werd echter duidelijk dat de enge invulling van de Aziatische 'democratie' voor beide partijen verschillend was; Peking wilde de democratie beperkt houden terwijl de Britten en Hong Kong juist een brede westerse benadering hanteerden. Ondanks de verschillen probeerden de Britten en Hong Kong wel op een lijn te komen met de Chinese benadering.¹¹⁴

In Chris Pattens *East and West; the last governor on power, freedom and the future* komt sterk de indruk naar voren dat China tegen democratie was. Deze opvatting kan genuanceerd en begrepen worden wanneer in de *'Selected Work's'* van Deng Xiaoping het onderwerp 'democratie' geanalyseerd wordt. Hierbij komt de Chinese kijk op democratie, te weten het onderscheid tussen verschillende vormen van democratie, duidelijker naar voren.

¹¹⁰ M. Yahuda, 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (april 1993) 255.

¹¹¹ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 61.

¹¹² M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 81.

¹¹³ *Ibidem*, 94.

¹¹⁴ *Ibidem*, 57.

Volgens Deng Xiaoping was de westerse democratie in kapitalistische landen 'burgerlijke democratie'; niet meer dan een systeem van meerpartijenverkiezingen, scheiding van rechtsprekende-, wetgevende- en uitvoerende machten en een wetgeving op basis van een tweekamerstelsel.¹¹⁵ De Chinese democratie was in zijn ogen een systeem van volksvergaderingen en volksdemocratie onder het leiderschap van de Communistische Partij met een eenkamerstelsel namelijk het 'National People's Congress'.

Deng zag het als een gevaar dat de westerse democratie als dekmantel gebruikt zou worden bij de poging van het Westen om Hong Kong tot een basis van oppositie tegen de Volksrepubliek van China te maken.¹¹⁶ Deze angst van China kwam ook naar voren in een laatste punt in de Chinees-Britse overeenkomst, de 'Joint Declaration', waarin afgesproken werd dat er geen beweging richting volledige democratie of zelfregering gemaakt zou worden.¹¹⁷

Ondanks de moeilijkheden in de onderhandelingsperiode kan er toch ook wel een positieve draai aan gegeven worden. In de ogen van Deng Xiaoping was het succes van de onderhandelingen, naar de overeenkomst in 1984 toe, hoofdzakelijk te danken aan de snelle vooruitgang die China gemaakt had in de jaren voor 1984. China is volgens Deng in die tijd gaan bloeien en machtig geworden en heeft bewezen betrouwbaar te zijn.¹¹⁸

Deng Xiaoping was van mening dat het succes van de 'Joint Declaration' uiteindelijk grotendeels te danken was aan de volharding in de onderhandelingen en het aannemen van zijn beleid van 'one country, two systems' als stabiele basis voor dit verdrag. Hiernaast was de gezamenlijke overeenkomst volgens hem ook het resultaat van de gebundelde krachten tussen China en het Verenigd Koninkrijk (Hong Kong kreeg hierbij wederom geen plaats toebedeeld).¹¹⁹

Deze opvallende zelf-positieve houding werd echter nog wel overschaduwd door de keerzijde van de onderhandelingen, namelijk het wederzijdse wantrouwen dat er bestond tussen de onderhandelende landen over de Hong Kong kwestie. Deze optimistische kijk van Deng kan aan de andere kant ook aangeven dat, ondanks het wantrouwen dat er sinds het begin van de onderhandelingen bestond tussen China en het Verenigd Koninkrijk, de krachten toch gebundeld werden.

Eén van de meest belangrijke voorwaarden voor het succesvol uitvoeren van het 'one country, two systems'-beleid was dat elke zijde de aspecten van de manier van leven van de andere zijde moest waarderen om een acceptabele relatie mogelijk te maken.¹²⁰

¹¹⁵ D. Xiaoping, 'Speech at the third plenary session of the central advisory commission of the communist party of China', 22 oktober 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 159.

¹¹⁶ *Ibidem*, 147.

¹¹⁷ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 48.

¹¹⁸ D. Xiaoping, 'Speech at the third plenary session of the central advisory commission of the communist party of China', 22 oktober 1984, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 147.

¹¹⁹ *Ibidem*, 148.

¹²⁰ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 43.

4.1 Invloedrijke gebeurtenissen:

Een aantal specifieke gebeurtenissen heeft een negatieve invloed gehad op de relatie tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk. Hierdoor verliepen de onderhandelingen over de hereniging moeizaam en laaide het wantrouwen tussen beide partijen hoger op. Deze gebeurtenissen hadden dan ook een directe grote invloed op het invoeren van de beleidsplannen van Chris Patten.

Tiananmen-protest 1989

Op 4 juni 1989 gingen een miljoen studenten in Peking de straat op om te protesteren tegen de Chinese regering. Ze pleitten op het Plein van de Hemelse Vrede (Tiananmenplein) in Peking onder andere voor democratische hervormingen en voor het recht om meer kritiek uit te mogen oefenen op de regering.

De opstand werd door de Chinese leiders als een bedreiging gezien voor de Chinese staat, wat als motivatie gebruikt werd voor het gewelddadig neerslaan van de opstand. Deng Xiaoping, die de opdracht gaf voor dit bloedige ingrijpen, zag dit optreden als noodzakelijk; *'In fact, we were dealing not only with people who merely could not distinguish between right and wrong, but also with a number of rebels and many persons who were the dregs of society. They tried to subvert our state and our Party. This is the crux of the matter.'*

In de ogen van Deng hadden de opstandelingen twee doelen; de communistische partij omverwerpen en het socialistische stelsel afbreken. Hun doel zou zijn om een burgerlijke republiek te vestigen, wat gezien kon worden als samenzwering met het westen.¹²¹

Deze gebeurtenis, een massaal bloedbad van prodemocratische demonstranten, was het kritieke punt waardoor er een nadelige verandering in het klimaat van de relaties tussen de regering in Peking en die in zowel Hong Kong als Londen, ontstond. Deze bloedige gebeurtenis en de reactie hierop van de bevolking van Hong Kong zorgde ervoor dat de Chinese regering dit territorium ging zien als een bron van onrust en een bedreiging voor de gevestigde politieke orde in China.¹²²

De gebeurtenis heeft ook direct invloed gehad op de houding van Chris Patten tegenover China. Op het moment van de opstand was Patten in Peking aanwezig als Britse minister van 'Overzeese Ontwikkeling'. Partijsecretaris van de Volksrepubliek China, Zhao Ziyang, overtuigde Patten ervan dat het een vredige revolutie in wording was. Niets bleek minder waar, getuigden latere gebeurtenissen rondom de democratische opstand, zoals het gewelddadig neerslaan van de opstand waarbij doden vielen. Dit heeft ervoor gezorgd dat Patten behoedzamer werd in zijn toekomstige voorspellingen over de Chinese politiek.¹²³

¹²¹ D. Xiaoping, 'Addresses to officers at the rank of general and above in command of the troops enforcing martial law in Beijing', 9 juni 1989, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 196.

¹²² M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 1.

¹²³ C. Patten, *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998) 18.

Voorstellen Chris Patten oktober 1992

Misschien wel de meest belangrijke andere oorzaak van de steeds groter wordende onenigheid in Chinees-Britse relaties, was het falen om het eens te worden over de methode voor de verkiezingen in september 1995 van de 'Legislative Council'. Patten had met zijn voorstellen de woede van de Chinese regering opgewekt door de inhoud en de manier waarop hij deze voorstellen voor zijn kieshervormingen presenteerde. Na heftige aanklachten tegen Chris Patten voor het, naar de mening van China, schenden van eerder gemaakte overeenkomsten besloot de Chinese zijde Pattens' plannen te vervangen met de teruggave van Hong Kong in 1997.¹²⁴

Na het bekendmaken van de voorstellen groeide bij de Chinese leiders het idee dat de Britten in competitie waren met andere landen (voornamelijk de Verenigde Staten) om het communisme, dat in Oost-Europa al was ingestort, te ondermijnen. Deze gedachte was zich gaan ontwikkelen sinds het Tiananmen-protest in 1989.

Dit wantrouwen van toen is ook terug te zien in de woorden van Deng Xiaoping na het Tiananmen incident: *'The Western countries are staging a third world war without gunsmoke. By that I mean they want to bring about the peaceful evolution of socialist countries towards capitalism.'*¹²⁵

Deze ideevorming van China kwam tot uiting in het verwerpen van de voorstellen van gouverneur Patten voor democratische hervormingen in 1992. Pas in 1995 gingen de Chinezen weer de samenwerking aan met de Britten.¹²⁶

Wat kan er opgemerkt worden met betrekking tot de rol van de relatie tussen China en Hong Kong? China, zo is op te maken uit de woorden van Deng Xiaoping, is sinds het begin van de onderhandelingen met Hong Kong in 1982 terughoudend geweest in haar houding ten opzichte van het Verenigd Koninkrijk. In een gesprek met Margaret Thatcher sprak Deng Xiaoping zijn zorg uit over mogelijke verstoringen in de overgangperiode naar 1997 toe welke, naast enkele Chinezen, hoofdzakelijk door Britten veroorzaakt zouden worden.¹²⁷

Dit was echter Dengs visie in het vroege stadium van de onderhandelingen tussen China en het Verenigd Koninkrijk. Later zou het wantrouwen van China ten opzichte van het Verenigd Koninkrijk, Hong Kong en andere westerse landen toenemen. Voornamelijk na het Tiananmen incident in 1989 en later de voorstellen van Patten in 1992.

De relatie tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk heeft dus een grote rol gespeeld bij het uitvoeren van de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten en de stempel die ze op het herenigingsproces van Hong Kong met China hebben gedrukt.

¹²⁴ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 62.

¹²⁵ D. Xiaoping, 'We must adhere to socialism and prevent peaceful evolution towards capitalism', 23 november 1989, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 224.

¹²⁶ M. Yahuda, *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996) 62.

¹²⁷ D. Xiaoping, 'Our basic position on the question of Hong Kong', 24 September 1982, *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994) 18.

5. Conclusie

Na de verschillende belangrijke invloedrijke factoren in de kwestie van Hong Kong in acht genomen te hebben kan er nu een antwoord gegeven worden op de hoofdvraag 'in hoeverre de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten het herenigingsproces van Hong Kong met China tussen 1982 en 1997 beïnvloed hebben'.

Resumerend kan gezegd worden dat de eerste factor waarmee Deng zijn eigen stempel op het herenigingsproces gedrukt heeft het 'One country, two systems' beleid was. Dit beleid, afkomstig van Deng Xiaoping, lag ten grondslag aan de 'Joint Declaration', het belangrijkste verdrag met betrekking tot de onafhankelijkheid van Hong Kong. Dit beleidsplan van Deng Xiaoping heeft grotendeels het toneel bepaald voor de politieke situatie van Hong Kong van na de teruggave in 1997. Met dit beleid was de invloed dat Deng Xiaoping op het herenigingsproces van Hong Kong met China dus behoorlijk groot.

Een kanttekening die bij de conclusie over de beleidsplannen van Deng Xiaoping gemaakt kan worden is dat Deng Xiaoping vooral in de beginperiode van de onderhandelingen tussen het Verenigd Koninkrijk en China een grote rol gespeeld heeft. Tijdens het sluiten van de Joint Declaration in 1984 was hij al tachtig jaar oud. Aan de hand van deze analyse kan verder gezegd worden dat Deng tot op zeer hoge leeftijd nog invloed gehad heeft op de politieke kwesties, waaronder die van Hong Kong. In 1994 trad hij officieel af en verdween daarmee van het politieke podium. Hierdoor is zijn invloed op het onafhankelijkheidsproces van Hong Kong ná 1994 wel minder geweest. Deng behield nog wel zijn interesse in de politiek en gaf af en toe adviezen. Of deze op waarde geschat konden worden is maar zeer de vraag.

De beleidsplannen van Chris Patten hebben ook een eigen stempel op de hereniging van Hong Kong met China gedrukt. Een volledige democratie instellen was niet haalbaar en ook niet reëel, maar de hervormingen van Patten hebben wel het aantal direct verkozen zetels in de 'Legislative Council' met twee zetels verhoogd en andere zetels opengesteld voor indirecte verkiezingen. Hiermee heeft hij in 1997 Hong Kong achter gelaten met een geloofwaardige wetgeving, Margaret Thatcher had dit ook afgesproken in de Joint Declaration. Dit kan gezien worden als een eerste invloed van Patten op het herenigingsproces.

Hiernaast heeft Patten ook geholpen om een democratische oppositie op te zetten en was hij verantwoordelijk voor de afschaffing van het stemmen door middel van rechtspersonen in de functionele kiesdistricten en de uitbreiding van deze functionele kiesdistricten. Hierdoor konden de meeste volwassenen in één van deze functionele kiesdistricten stemmen. Deze voorstellen werden echter wel in een afgezwakte vorm aangenomen, dus zijn invloed op de teruggave van Hong Kong was aanzienlijk kleiner dan hij had gehoopt.

Een onbewuste bijkomstigheid van de beleidsplannen van Patten, maar waarmee hij tegelijkertijd wel indirect een stempel op het herenigingsproces gedrukt heeft, was het aanmoedigen van een gevoel van burgerschap onder de inwoners van Hong Kong en het motiveren van zelfvertrouwen van deze inwoners om op te komen voor de vrijheden van een liberale samenleving.

Chris Patten heeft daarnaast met zijn voorstellen invulling gegeven aan het begrip *autonomie* die in de 'Joint Declaration' aan de inwoners van Hong Kong beloofd was maar waarvan de inhoud onduidelijk was. Naast deze ingevoerde hervormingen heeft Patten ook de bouw van een

door de bevolking gewenst nieuw vliegveld weten te bewerkstelligen. Patten zelf was naderhand van mening dat zijn bijdrage aan het herenigingsproces vooral het aanmoedigen van een gevoel van burgerschap geweest is en het motiveren van zelfvertrouwen van de inwoners van Hong Kong om op te komen voor de vrijheden van een liberale samenleving.

De rol van de relatie tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het herenigingsproces. De mate waarin de beleidsplannen van Deng Xiaoping en Chris Patten uitgevoerd konden worden en hiermee invloed hebben gehad op de hereniging van Hong Kong met China is voor een heel groot deel afhankelijk geweest van deze relatie tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk.

De relatie tussen China en het Verenigd Koninkrijk eind jaren '80 begin jaren '90 speelde specifiek een grote rol bij het uitvoeren van het 'one country, two systems'-beleid van Deng Xiaoping. In deze relatie was wantrouwen een van de belangrijkste oorzaken voor het bestaan van de slechte verstandhouding tussen China en de Britten. Daardoor was deze verslechterde relatie ook een groot struikelblok bij het uitvoeren van de beleidsplannen van Deng Xiaoping. De uitvoer van de beleidsplannen van Deng Xiaoping, en de mate van zijn invloed, was meer afhankelijk van de relatie tussen China en het Verenigd Koninkrijk dan die tussen China en Hong Kong.

Naast wantrouwen was het verschil in stijlen van diplomatie vaak een oorzaak van misverstanden en misvattingen tussen China, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk en daarmee de oorzaak van de stroeve onderhandelingen die het uitvoeren van beleidsplannen tegenwerkten.

Uiteindelijk heeft de relatie tussen China en het Verenigd Koninkrijk voor een gezamenlijke overeenkomst gezorgd waarbij Deng Xiaoping van mening was dat het succes van de 'Joint Declaration' uiteindelijk grotendeels te danken was aan de volhardende onderhandelingen en het aannemen van zijn fundamenteel correcte beleid van 'one country, two systems'.

Het is voor Chris Patten om meerdere redenen moeilijk geweest om zijn beleidsplannen door te voeren en zo zijn eigen stempel op het herenigingsproces te drukken. Hong Kong was in eerste instantie niet betrokken bij de onderhandelingen tussen China het Verenigd Koninkrijk, ze mocht niet plaats nemen aan de onderhandelingstafel of afgezanten sturen. Hierdoor was het voor Chris Patten vanaf 1992 lastig om zich in de onderhandelingen te mengen en moeilijk om een groot deel van zijn beleidsplannen uit te voeren.

Naast een gemeenschappelijke doelstelling hebben de verschillen in visie over democratie tussen het Verenigd Koninkrijk en China de onderhandelingen voortdurend bemoeilijkt. Deng Xiaoping zag het als een gevaar dat de (westerse) democratie als dekmantel gebruikt zou worden bij de poging van het Westen om Hong Kong tot een basis van oppositie tegen het vasteland van China te maken. Met het invoeren van de beleidsplannen van Patten verslechterden de onderhandelingen tussen Hong Kong en China zo erg dat deze voor een paar jaar stil kwamen te liggen. Dit had een nadelige invloed op de mogelijkheid voor Patten om zijn stempel op de hereniging met Hong Kong te drukken. Het Tiananmen bloedbad dat volgde als reactie van de Chinese regering op een protest van prodemocratische demonstranten zorgde voor een nadelige verandering in het klimaat tussen de onderhandelende partijen. Ook dit bemoeilijkte de invoer van Pattens plannen want de angst en veronderstellingen van China kwamen tot uiting in de verwerping van de voorstellen van gouverneur Patten voor democratische hervormingen in 1992. Pas in 1995 gingen de Chinezen weer de samenwerking aan met de Britten.

Hoewel op een negatieve manier, hebben de beleidsplannen van Chris Patten ook hun stempel gedrukt op het herenigingsproces van Hong Kong met China. Deze beleidsplannen waren namelijk de oorzaak van het verslechteren van de relatie tussen China en het Verenigd Koninkrijk. Deze verslechterde invloed heeft op de rest van het herenigingsproces haar sporen nagelaten.

Een positieve invloed van de beleidsplannen, voorstellen, van Chris Patten ondanks de moeizame relatie was dat deze ervoor gezorgd hebben dat Hong Kong ook op de kaart kwam te staan als onderhandelaar, zij het onder 'de hoede' van het Verenigd Koninkrijk.

Met deze doorvoering van zijn beleid heeft ook Patten zijn stempel op het herenigingsproces van Hong Kong met China gedrukt. *Een stempel van 'vergeven' maar nog zeker nog niet vergeten...*

[aantal woorden 10.379]

Bibliografie

- Dwyer, D., 'The Future of Hong Kong', *Geographical Journal* 150 (Maart 1984) p. 1-10

- Hanratty, J., 'Hong Kong in transition: The prospects', *Asian Affairs* 29 (Oktober 1998) p. 259-266

- Goodman, D., *Deng Xiaoping and the Chinese Revolution; a political biography* (Londen 1994)
Uitgever: Routledge London and New York, Koninklijke Bibliotheek Den Haag

- Martin, M., 'Prospects for Democracy in Hong Kong: The 2012 Election Reforms', Rapport Congressional Research Service (Washington 1 februari 2011), <http://www.fas.org/sqp/crs/row/R40992.pdf>, datum laatste wijziging onbekend, geraadpleegd 31 mei 2011, p. 1-20

- Patten, C., *East and West; the last governor on power, freedom and the future* (Londen 1998)
Uitgever: Macmillan Publishers

- Patten, C., 'Epiphanies', *Foreign Policy* 161 (1 juli 2007) p.19-20

- Shambaugh, D., *Deng Xiaoping: Portrait of a Chinese Statesman* (Oxford 1995)
Uitgever: Clarendon Press Oxford, Koninklijke Bibliotheek Den Haag

- Shen, J., 'Cross-border connection between Hong Kong and mainland China under 'two systems' before and beyond 1997', *Human Geography* 85 (2003) p. 1-17

- Xiaoping, D., *Selected works of Deng Xiaoping, deel III* (Peking 1994)
Uitgever: Beijing Foreign Languages Press, Koninklijke Bibliotheek Den Haag

- Yahuda, M. 'Hong Kong's Future: Sino-British negotiations, perceptions, organization and political culture', *International Affairs* 69 (April 1993) p. 245-266

- Yahuda, M. *Hong Kong; China's Challenge* (Londen 1996)
Uitgever: Routledge, Koninklijke Bibliotheek Den Haag

- Yang, B., *Deng; a Political Biography* (New York 1998)
Uitgever: M.E. Sharpe, Inc. East Gate Book, Koninklijke Bibliotheek Den Haag

- Zhang, W., *Ideology and reform under Deng Xiaoping 1978-1993* (Londen 1996)
Uitgever: Kegan Paul International, Koninklijke Bibliotheek Den Haag

- Commissie van de Europese Gemeenschappen, 'De Europese Unie en Hong Kong; 1997 en verder', *Publicatieblad Nr. C 328*, mededeling van de Commissie aan de Raad (Brussel 23 april 1997) p.1-16

- Auteur onbekend, '1898 and all that, a brief history of Hong Kong', *Economist* 343 (28 juni 1997) 22-28

- Auteur onbekend, 'Pattens progress', *National Review* 49 (28 juli 1997) p.16-17